

(Χωρίς να πει τίποτις κινάει να φύγει).

‘Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΑΣΑ. Παιδί μου .. παιδί μου. Δέν άκουσ; Θά σ’ τόν φέρουν...(τόν πιάνει).

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Καλά λοιπόν, σκληροφυλάχτρα, δέν πάου πουθενά. Άσε με... Θέλω να ιδώ από τό παράθυρο μονάχα· (έρχεται στο παράθυρο). Φίλε, χάθηκε τό φεγκάρι, βασίλεψε, πάει! Έλα να ιδεις θεοσκότεινα έξω. Τό νυχτοσκοτάδο...(άκουμπώντας στο παράθυρο και κοιτάζοντας). Τή φοβάσαι τή νύχτα, φίλε; Τή φοβάσαι, δέ μιλά; ;

‘Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΑΣΑ. Τή φοβάται.

‘Ο ΦΙΛΟΣ. Τή φοβάμαι.

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Κ’ είναι φίδι ή νύχτα πού τή φοβάσαι, δειλέ; Έλα εδώ να ιδεις τά σκοτάδια. Μιλάνε τά σκοτάδια; Άς μιλήσουν λοιπόν να σκιάξουν κ’ έμένα. Κουτέ κουτέ, δέ βλέπεις τάστρα και πάου; Έκεινα μιλάνε σέ μένα. Τί λέτε, άστέρια, τί λέτε; Ίδέσ, μητέρα, έσύ, ό κουτός δέ βλέπει. βουζζουν, βουζζουν σά χρυσομέλισες. Τ’ είναι τάστέρια, μητέρα; (ένώ ό βσιλιός είναι άκόμα άκουμπισμένος, μπαίνει ό Βεζύρης μ’ ένα και στέκεται παρσίμερα. ‘Η βασίλισσα τού κάνει νέμα. ‘Ο βσιλιός χωρίς νάντιληφτεί και να διακοπεί ξικολουθει). Τ’ είναι τάστέρια; Φίλε, πές μου κάνεμου τ’ είναι ή νύχτα, άφού δέν καταλαβαίνεις τάστέρια· (δυνατά) πές μου.

‘Ο ΦΙΛΟΣ. ‘Η νύχτα είναι ή πόρτα τού Άδην.

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Τι; τι; ‘Η κυρούλα στέχει πωμένο κι άφτό;

‘Ο ΦΙΛΟΣ. Ναί!

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (γυρίζοντας). Σοφή γυναίκα ή κυρούλα σου· (βλέπει τό Βεζύρη και τόν άλλον). Λοιπόν, βεζύρη.

‘Ο ΒΕΖΥΡΗΣ. ‘Ο τραγουδιστής στέκεται μπροστά στή μεγαλειότητά σας· (δείχνει τόν άλλον).

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. ‘Ο τραγουδιστής; Σ’ είσαι ό τραγουδιστής πού τραγουδάει τρεις νύχτες τόρα κάτου από τό παλάτι;

‘Ο ΑΛΛΟΣ. Έγώ είμαι ό κνηγός τών όνειρων μου...

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. ‘Ο κνηγός τών όνειρων σου; Και πού τό ζητάς τόνειρό σου;

‘Ο ΑΛΛΟΣ. Άφτό θά μ’ έδηγήσει...

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (σκέφτεται. Σέ λίγο). Έσύ ξέρεις τ’ είναι νύχτα;

‘Ο ΑΛΛΟΣ. Ξέρω.

‘Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Τ’ είναι;

‘Ο ΑΛΛΟΣ. Για μένα είναι τό γιοφύρι της ήμέρας....

(Άκολουθεί)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΥΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΑΣ ★ ★ ★ ★ ΚΙ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ★ ★ ★ ★ ★

‘Η δράση, έστω κ’ ένα μικρό μέρος της δράσης, ένός άτόμου δέν είναι βέβαια τόσο άπλό φαινόμενο, όσο μάς τό δείχνει ή αντικειμενική παρατήρηση. Με μιá προσεχτική ύποκειμενική εξέταση θά μπορούσε κανείς να διακρίνη μπροστά από κάθε κινητική ενέργεια έναν, κάποτε μόλις αλοθητό, κάποτε ένσυνείδητο και καθαρώτατο άγώνα. Οί κυβερνήτες της ζωής μας είναι πολλοί. Οί παλαιότεροι άνθρωποι τούς ώνόμαζαν θεούς. Οί θεοί αυτοί δέν έπαυαν ποτέ να είναι ώπλισμένοι και νάγωνίζονται πρós τά επαναστατικά στοιχεία πού συγκεντρώθηκαν άργότερα στις γενικές έννοιες τού Κακού και της Άμαρτίας. Κ’ έπειδή ή έννοια τού Καλού είχε πάντα πηγή της τήν Κοινωνία και τό συμφέρο της, ένώ τό Κακό είχε τή ρίζα του στο άτομο και στην αντίθεσή του πρós τό Σύνολο, κ’ έπειδή άκόμα ή έπίδραση της Κοινωνίας έπί τού Άτόμου είχε καθαρώς πνευματική μορφή, ένώ ό άτομισμός και ή έναντίωση είταν άπόρροια ένστίκτων και άσυνείδητων τάσεων, έγινε φυσικά μιá διάκριση μεταξύ Συνείδησης και Άσυνείδητου, ένας χωρισμός Πνεύματος και Έγλης, κ: αυτή είναι ή άπλοούστατη εξέγηση της πρώτης εμφάνισης τού Δυϊσμού. Τό άτομο είχε μέσα του πλήθος κληρονομημένα Ένστικτα, πού δέ συμφωνούσαν καθόλου με τά συμφέροντα της Κοινωνίας. Όλα αυτά είχαν άσυνείδητη εκδήλωση και συνωψόθηκαν στην έννοια της Έγλης ως πηγής τού Κακού. Μετά τή γέννησή του όμως τό Άτομο άνήκε στην Κοινωνία και ή Κοινωνία είταν εκείνη πού τού διέπλαττε τή Συνείδηση σύμφωνα με τά κοινά συμφέροντα. Είτανε λοιπόν φυσικότατο νάντατεθ ή Συνείδηση πρós τό Άσυνείδητο, τό Πνεύμα πρós τήν Έγλη, τό Καλό πρós τό Κακό. Έδού ή φυσική πηγή τού Δυϊσμού πού γέννησε τις άκατανόητες μεταφυσικές έννοιες ένός άπόλυτου Άγαθού κ’ ένός άπόλυτου Κακού, άπό τις έποεις δέν μπόρεσε να ξεφύγη ούτε αυτό τό κριτικότατο πνεύμα τού Κάντι. Και σήμερα άκόμα σέ κάθε Πανεπιστήμιο ξικολουθούν να διδάσκονται αυτές οι μεταφυσικές παρακρούσεις.

Έμείς τις αντίθεσεις αυτές δέ θά τις όνομάσουμε θεούς, αλλά ψυχολογικά έλατήρια. ‘Η συνισταμένη αυτών τών έλατηρίων είναι ή ψυχή μας. Οί αντίθεσεις δέν είναι έξω, αλλά μέσα στον όργανισμό. Είναι ό φυσικότατος ανταγωνισμός μεταξύ τού χτές και τού σήμερα, μεταξύ τού έγώ και τού μη έγώ, τά όποια δλα είναι άνακατωμένα μέσα μας. Ένότητα, σκοπιμότητα, άρμονία είναι άνακουφιστικές

έννοιες που μάς φέρνει κάθε πρόσκαιρη νίκη, δίνοντάς μας μιὰ ώρισιμένη διεύθυνση. Ἀλλά ἡ ἀντίφραση δὲν μπορεί νὰ καταργηθῆ. Πάντα θὰ ὑπάρχουν ἐπαναστάτες καὶ πάντα θὰ ζητοῦν εὐκαιρία νὰ ανατρέψουν τὸ καθεστῶς. Μιὰ ἀνάγκη ὅμως κρατάει δὴ ἀυτὰ τὰ στοιχεῖα σφιχτοδεμένα σ' ἓνα σύνολο. Ἐνας ἥλιος κρατάει στὴ θέση τους πλανῆτες πού θέλουν νὰ πετάξουν πρὸς τὸ ἄπειρο. Ἐνα θετικὸ ἠλεκτρόιο συγκρατεῖ χιλιάδες ἀρνητικὰ πού προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν. Οἱ νόμοι πού κυβερνοῦν τὰ ἀπειρώς μεγάλα, κυβερνοῦν καὶ τὰ ἀπειρώς μικρά. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κυβερνοῦν καὶ τὴν ψυχὴ μας.

Ἄς μιλήσουμε ὅμως σαφέστερα πάνω σ' ἓνα συγκεκριμένο παράδειγμα: Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ζῶο κοινωνικὸ ἢ ὄχι; Ὁ Ἀριστοτέλης εἶπε ναί. Ὁ Νίτσε εἶπε ὄχι. Ἐσοῦ ἓνα κοινότατο καὶ γενικότατο παράδειγμα ψυχολογικῆς ἀντίφρασης: Ὁ ἄνθρωπος εἶναι: ζῶο κοινωνικοαντικεινωπικὸ. Καὶ πρῶτα ἀπὸ καθαρῆ κληρονομικότητά ἔχει μέσα του τὸ ἔνστικτο πρὸς τὴν ἀποκέντρωση. Ὅταν λέω κληρονομικότητά, ἐννοῶ ἔχει μόνον τοὺς γονεῖς, μὰ καὶ τοὺς προγόνους καὶ τοὺς ἀντιπρογόνους καὶ τοὺς προαντιπρογόνους, δηλαδὴ τὸν ἱστορικὸ ἄνθρωπο, τὸν προϊστορικὸ ἀγριάνθρωπο καὶ τὴ σειρά τῶν ἀνωτέρων θηλαστικῶν, ἰδίως τῶν Πρωτεζόντων. Ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς προδρόμους κανένας δὲ μάς παρουσιάζει τὴν τόσο προχωρημένη μορφή τῆς κοινωνικῆς σύνθεσης πού βλέπουμε στὸν ἄνθρωπο καὶ πολὺ περισσότερο σὲ δυὸ περιωρισμένες τάξεις τῶν Ἐντόμων: στὰ Ἀρχίπτερα καὶ τὰ Ἰμενόπτερα. Ἐτοί ὁ ἄνθρωπος πῆρε μέσα του ἀπὸ κληρονομιά τὸ ἔνστικτο πρὸς τὴν ἀπομόνωση. Ὅμως δὲν πιστεύω νὰ μοῦ ἀρνηθῆ κανεὶς πὼς ὑφίσταται τέτοιο ἔνστικτο. Γιατί κανεὶς δὲ θὰ ὑπάρχει πού νὰ μὴν αἰσθάνθηκε βαθιά, ἰδίως στὰ πρῶτα του χρόνια, τὴν ἀγάπη τῆς μοναξιάς. Αὐτὴ πού μὲ τόσο πάθος τραγούδησε ὁ Νίτσε στὸ Ζαρατούστρα του: «Ὡ μοναξιά! Ὡ Ἐσοῦ, πατρίδα μου, μοναξιά! Ἐξῆσα τόσον καιρὸ ἀγρία μέσα σὲ τόπους ἀγριων πού ξαναγυρίζω μὲ δάκρυα κοντά σου» Κι ἂν ὑπάρχουν μερικοὶ πού ξεχνοῦν εὐκολὰ τὰ παλιὰ τους, ἂς διαβάσουν τὸ τραγούδι τοῦ γυρισμοῦ ἀπὸ τὸ τρίτο μέρος τοῦ Ζαρατούστρα κι ἂς προσπαθῆσουν νὰ μὴ συγκινηθοῦν. Γιατί; Γιατί τὸ αἰσθημα πρὸς τὴν ἀπομόνωση εἶναι ἓνα δυνατό ἔνστικτο, ἓνα σημαντικό ψυχολογικὸ ἀνθρώπινο ἐλατήριο.

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὸ ἀντίθετο αἰσθημα, τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἄλλους, ἔχει διπλὴ ρίζα: κληρονομικὴ καὶ μεταγενετικὴ. Ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ὁ ἄνθρωπος ζῆ μέσα σὲ κοινωνίες. Καὶ ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ περίοδος ἔχει τὸ μερικὸ τῆς στὴν ψυχὴ μας,

μερικὸ πού, ἂν ἔχει ἐναντίο του μικρότερη διάρκειά, ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ μεγαλύτερη προσέγγιση. Ὁ σπουδαιότερος ὅμως λόγος δὲν εἶναι ὁ κληρονομικός, ἀλλὰ τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴ στιγμή πού θὰ γεννηθῆ, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κοινωνήσῃ. Ἐτοὶ ἀναπτύσσονται μέσα τῶ ἀπείρες τάσεις *) πού τότε σέρνουν πρὸς τοὺς ὁμοίους του καὶ καταλήγουν νὰ μεταβάλλουν σὲ θέλησὴ αὐτὸ πού στὴν ἀρχὴ εἶταν μόνον ἀνάγκη. Ἄν θέλῃ νὰ διακρίνῃ κανεὶς μέσα τῶ καθαρὰ τὴν ἀκατανίκητὴ δύναμη αὐτοῦ τοῦ ἐλατήριου, δὲν ἔχει παρὰ νὰπομονωθῆ ἓνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Ὅσο δυνατόν κι ἂν εἶναι, θὰ ὑποφέρῃ ἀρκετὰ ὥστε νὰ πειστή πὼς πραγματικὰ ὑφίσταται τέτοια κοινωνικὴ παρέρρηση. Αὐτὸ τὸ αἰσθημα οὔτε στὸ Ζαρατούστρα δὲν εἶναι ἀγνωστο. Κι αὐτὸς πολὺ συχνὰ ἀναγκάζεται νὰ κατεῖθῃ στοὺς ἀνθρώπους. Πιστεύω μάλιστα πὼς καὶ ἡ ἱθική πού διδάξε ὁ Χριστὸς, μιὰς ἀγάπης πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους, δὲν εἶναι δυνατό νὰ πιάσθηκε καὶ νὰ ὥριμασε παρὰ μόνον μέσα στὴ σειρά τῶν ἀπαραίτητων τότε γιὰ ὅλους τοὺς Ἰερσῆτες ἀπομονώσεων. Ζώντας μέσα σὲ μιὰ Κοινωνία, δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ ἓνας ἄνθρωπος νὰ λογικευθῆ ἔτσι.

Τέτοιες ψυχολογικὲς ἀντιφάσεις ὑπάρχουν κατ' ἀνάγκην σὲ ὅλα τὰ ὄντα, ἰδίως σὲ ὅσα περπατοῦν ἀκόμα πρὸς τὸ ποθητὸ τέρμα τῆς προσαρμογῆς. Ὁ ἄνθρωπος εἶν' ἐν' ἀπ' αὐτά. Μόνον ἔταν φτάσῃ τὸ μεγαλύτερο δυνατό βαθμὸ κοινωνικῆς σύνθεσης καὶ τότε ζήσῃ πολλοὺς αἰῶνες, ὥστε νὰρχίσῃ ἓνας κληρονομικός ἐπιμερισμὸς τῆς ἐργασίας καὶ μιὰ κληρονομικὴ μετάπλαση τῶν ἀτόμων, θὰ μπορέσῃ νὰ ποχτήσῃ τὸν πολὺ ἀνώτερο βαθμὸ ψυχολογικῆς ἐνότητος καὶ ὀργανικῆς σκοπιμότητος πού μάς παρουσιάζει π. χ. μιὰ μέλισσα. Ὁ Νίτσε φαίνεται νὰ τὸ κατάλαβε αὐτό, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν ὅρισμὸ πού ἔδωσε γιὰ τὸν ἄνθρωπο: «Ὁ ἄνθρωπος εἶν' ἓνα τεταωμένο σκονὶ πού ἐνώνει τὸ ζῶο μὲ τὸν Ἰπεράνθρωπο». Καὶ αὐτὴ εἶταν ἡ ἀρχικὴ σκέψη ἀπ' ὅπου ἐπήγασε τὸ Ἰδανικὸ τοῦ Ἰπεράνθρωπου, τὸ τόσο ἀντιφυσικὸ. Ἡ ἐξέλιξη δὲν ἀνέχεται ἐκδιασμούς, οὔτε ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ ἰδιαίτερα κέρια μας. Ὁ δρόμος τῆς προσαρμογῆς δὲν μπορεί νὰ καθορισθῆ ἀπὸ μάς τοὺς ἴδιους, γιατί τότε ἀπὸ πολὺν καιρὸ θὰ εἶχε πάρῃ ὥρισιμένη διεύθυνση. Ἡ Ἐξέλιξη εἶνε μιὰ πολὺ κακὴ γυναίκα γιὰ ὅλους τοὺς ἠθικολόγους, τοὺς παπάδες καὶ τοὺς παιητές. Τοῦ κάκου τῆς φωνάζουν πὼς εἶναι ἀκσημη, μικρὴ, διεφθαρμένη, ἀνήθικη, κακὴ, πὼς πρέπει νὰλλάξῃ διεύθυνση γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴ τῆς (μερικοὶ μάλιστα τὴνε λένε καὶ... ὀπισθοχώρησῃ!), αὐτὴ ἐξακολουθεῖ τὸ δρόμο τῆς, ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ μικροῦλιχ αὐτὰ ἀνθρωπάκια, πού, χωρὶς νὰ πάψουν νὰ ξεφωνίζουν, ὅλο καὶ τρέχουν ἀπὸ πίσω τῆς.

(Στάλλο φύλλο τελιώνει).

Freiburg (Breisgan)

Γ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

*) Τάση καὶ ἔνστικτο εἶναι κατ' ὄυσίαν ἓνα καὶ τὸ ἴδιο φαινόμενο, πού δημιουργεῖται ἀρχικῶς πάντα ἀπὸ μιὰ συνθήκη καὶ μάς ἀποκαλύπτεται ὑποκειμενικὰ σὺν αἰσθημα. Ἡ διάκριση ἔχει σκοπὸ νὰ χωρίσῃ τὰ κληρονομικὰ (ἔνστικτα) ἀπὸ τὰ μεταγενετικὰ ἐλατήρια (τάσεις).